

Styrmedel

Bilaga Fyra framtider

Bilaga Styrmedel

Olika typer av styrmedel används i alla scenarier för att understödja de prioriteringar som är den energipolitiska kärnan i respektive scenario. I rapporten Fyra Framtider presenteras ett urval av de förslag på styrmedel som vi tänker oss används i respektive framtid. En mer detaljerad redogörelse följer här.

Viktigaste styrmedelskategorier för varje scenario.

	Forte	Legato	Espressivo	Vivace
Administrativa	Begränsad miljöanpassning och modernisering av vattenkraft	Bilfria stadskärnor, ekodesign, byggnadsprestanda, klimatvillkor i kommunal planering	Decentralisering, ökade rättigheter för konsumenter Regelförenklingar för lager och egenproduktion Miljöbalken ändras – närboende får större inflytande	Fossilfria stadskärnor
Ekonomiska	Energi- och miljöskatter men industrin och baskraft undantas och stöds istället Effektskatten avskaffas Atompremie	Klimat- och energiskatt, progressiv beskattning på el Klimatdifferentiera de farledsavgifter Hög koldioxidskatt Stöd till energieffektiv renovering av byggnader Satsning på biodrivmedel Elcertifikat	Reform av elnätsbolagens intäktsmodell Koldioxidskatt Skattelättnader för egen energiproduktion	Garantifond Subvention till förnybar energi Investeringsstöd för energieffektiv renovering Hög koldioxidskatt
Informativa		Energimärkning	Energimärkning, information Energi- och klimatrådgivning	Energimärkning Energi- och klimatrådgivning
Innovation	Stöd till FoU	Pilotprojekt inom CCS, restprodukter, klusters och energilagring	Visst stöd till FoU men mest privatfinansierat	Hållbar upphandling Massiv satsning på FoU av ny grön teknik
Engagerande/ Kunskaps- byggande		Nudging	Nätverk	Nätverk
Fysiska	Underhåll av transportinfrastruktur, byggande av elvägar	Främjande av yteffektivt boende Bilvägar och p-platser byggs om för andra användningsområden	Kollektiv trafik utökas och ger många valmöjligheter	Satsning på vakuumbuss och elvägar

Forte

I Forte prioriterar staten den energiintensiva industrins konkurrenskraft, och tillförselsperspektivet dominerar energipolitiken.

Klimatfrågan är fortfarande aktuell och för att säkerställa tillgång till elektricitet med låga koldioxidutsläpp investerar staten i nya kärnreaktorer för att ersätta dem som faller för åldersstrecket. Kostnaden tas ut av elkunderna, i form av en nyinrättad ”atomprenie”. Industrin är dock inte med och betalar detta.

Vattenkraften moderniseras och uppgraderas med statligt stöd.

Staten vill säkerställa att arbetstillfällena inom den energiintensiva industrin stannar kvar i Sverige genom att aktivt medverka till vi har en väl fungerande forskning och utveckling inom produktförädling och industridesign. Staten ger bland annat betydande stöd till demonstrations- och pilotprojekt.

När det gäller transporter investerar staten i underhåll av järnväg, och godståg får prioritet över persontåg på flera sträckor. Elvägar testas i större skala och implementeras efter 2035 mellan de största städerna.

Staten behåller energiskatten på nuvarande nivå eller sänker den för basindustrin, medan den höjs för övriga näringar och hushåll.

Effektskatten och fastighetsskatten på energiproduktionen, som bedöms hämma stora nyinvesteringar i kraftverk, avskaffas. Miljöanpassningen av vattenkraften blir mer begränsad.

Eftersom den energiintensiva industrin betalar ett lågt energipris är drivkraften för energieffektiviseringar inte så stark. Staten ser dock till att alla industrier följer de EU-förordningar som finns om energieffektivisering i stora anläggningar. Industrin avgör i övrigt själv behovet av energieffektivisering.

Legato

I Legato ligger det i samhällets intresse att begränsa energianvändningen. Oron för konsekvenserna av klimatförändringarna har kraftigt påverkat det svenska samhället. Politik och styrmedel har därför utformats för att anpassa sig till att all klimatbelastning ska bära sina egna kostnader. I detta scenario är styrmedlen många och ofta av en tvingande karaktär, men styrmedlen är ett uttryck för de värderingar som råder i samhället¹.

Elcertifikatsystemet förlängs för att internationellt kunna bidra till export av förnybar el.

Det finns en tydlig värdering att man ska leva så ekologiskt hållbart som möjligt, och det finns en acceptans bland befolkningen att införa styrmedel och förändringar i en riktning som går i linje med ökad resurseffektivitet.

Forskning, utveckling och demonstration uppmuntras aktivt. Bland annat utvecklas olika typer av regelverk och infrastruktur för koldioxidlagring.

Staten stimulerar en stark satsning på biodrivmedel i Sverige av restprodukter från jord- och skogsbruk. En industri byggs upp kring bioraffinaderier. Detta sker bl.a. genom betydande stöd till demonstrations- och pilotprojekt. Staten satsar på forskning och demonstration av centrala el- och energilagerlösningar med nya tekniker.

Som motprestation för statsbidrag för hållbara trafikinvesteringar inför större städer bilfria stadskärnor och större zoner där endast lågbullrande och nollutsläppande bil- och lastbilar tillåts. Detta medför också ett större intresse för omlastningscentraler och samordnad godsdistribution med elfordon.

Staten inför styrmedel för att uppmuntra till mer yteffektivt boende. Nya byggnader underställs hårda energikrav och ett särskilt stöd till energieffektivisering vid större ombyggnationer införs för att klara de stora upprustningsbehoven i miljonprogrammen. Detta sker med bland annat kreditgarantier. Detta innebär att en finansiell risk tas av staten som går in som garant till banklån för fastighetsägare och byggherrar, vilket minskar räntekostnaderna för dem, som då kan renovera fastigheter till en lägre kostnad.

¹ Som jämförelse kan nämnas några av de tvingande styrmedel som vi lever med idag, exempelvis bältestvång, rökförbud på restauranger och barer, och förbud mot nedskräpning. Dessa upplevs av de flesta som bestämmelser som verkar för det allmänna bästa, även om de innebär en inskränkning i individens frihet. Vi tänker oss att styrmedlen i Legato upplevs på samma sätt av människorna som bor i Sverige år 2035.

Nya flerbostadshus byggda i trä har främjats dels genom särskilda satsningar på utbildning av byggherrar och hantverkare inom byggsektorn samt beställare, dels genom förtur vid markanvisning av nya bostäder.

Insikterna ökar om vad som styr människors beteenden och att vi i regel gör begränsat med rationella val. Snarare styrs vi av vanor och vad som är enklast. Genom att använda styrmedel som informationsinsatser och olika typer av ”nudging²” uppmuntras människor i Legato att göra de hållbara valen eftersom de här är de enklaste valen.

För produkter som inte omfattas av koldioxidskatt i produktionsledet har en skatt som lägger klimatkostnaderna direkt på konsumtion, den nya klimatskatten införts.

Staten har tillsammans med energibolagen infört en mätning av el per hushåll med progressiv beskattning: ju mer el ett hushåll använder desto högre blir skatten.

Koldioxidskatten är central och sätts utifrån den nivå som bedöms nödvändig för att klara målet att Sverige ska vara fossilfritt till 2035. Koldioxidskatten baseras på bränslenas klimatpåverkan över en livscykel, vilket innebär att även biobränslen koldioxidbeskattas om än på en lägre nivå än fossila bränslen, om de inte utnyttjar bio-CCS. Det höga priset på koldioxid ger goda förutsättningar för mer mogna förnybara tekniker att konkurrera utan särskilt stöd.

För att öka takten i omställningen från fossila bränslen inom utrikes transporter driver den svenska staten på frågan om ett globalt system för att hantera den internationella luftfartens klimatpåverkan. I väntan på ändrade EU-regler för sjöfart differentieras farledsavgifterna utifrån fartygens klimatpåverkan. Genom höga skatter på inköp av och/eller ägande av bilar, med differentiering utifrån bilens utsläpp och möjlig nedsättning i glesbygd, blir det mer attraktivt att lösa eventuellt bilbehov genom bilpool, hyrbil eller taxi.

Inom EU arbetar staten för krav på och klassning av produkters livscykelprestanda (liknande ekodesignkrav och energimärkning) och bygger i övrigt infrastruktur för att underlätta återcirkulering av produkter och material.

Länsstyrelsen har rätt att stoppa kommunala översikts- och detaljplaner som inte stödjer klimat- och resurseffektivitetsmål.

² Nudging betyder styrande av beteenden genom att ”knuffa” medborgare i önskad riktning

Espressivo

Statens operativa roll har minskat till fördel för regioner och kommuner. En mångfald av lokala lösningar existerar och enas inom statens förenklade gemensamma styrning.

Utvecklingen drivs främst på av individer och grupperingar som vill göra energin till ett uttrycksmedel för status och självbestämmande. Regler och styrmedel tas bort snarare än läggs till, men vissa statliga initiativ tas ändå. Centrala/nationella styrmedel som elcertifikat är avskaffade eller utfasade. Staten ger inga direkta stöd till elproduktion av något slag, men för att främja förnybara energikällor är koldioxidskatten hög.

Konsumenternas ställning på energimarknaden är starkare än tidigare, och de mindre energianvändarna har en mer framträdande roll att utforma energisystemet. Det är lättare att gå ihop i kooperativ för att investera i gemensam elproduktion. Staten inför regelförändringar som gör det enkelt att installera lager och egenproduktion och att köpa energitjänster. Det införs skattelättnader för de som säljer sin egenproducerade el ut på nätet. För att nödvändiga investeringar i nya och smarta nät ändå ska göras, anpassar staten intäktsmodellen för elnätsbolagen.

När aktörer försöker hitta lokala lösningar ökar risken för suboptimeringar i planeringen, och myndigheter och kommuner tillhandahåller en stor mängd nätverk för att minska risken för detta. Även privata nätverk uppmuntras för att underlätta för prosumenter att utbyta erfarenheter kring elproduktion och energieffektivisering.

För att säkerställa olika möjligheter till transporter investerar regionala och lokala aktörer, både privata och offentliga, i järnvägsmodernisering, kollektiv transport med lätta självkörande fordon i landsbygden, bilpoolsparkeringsplatser, kollektiv transport samt gång- och cykelbanor i städer. Fokus ligger på tillgänglighet och funktionsblandning i fysisk planering. Närboende får större talan vid exempelvis etableringar av energi- och industrianläggningar och vid stora infrastrukturprojekt. Tillståndslagar som miljöbalken ändras för att försvåra byggnationer av exempelvis vindkraftverk, om de stör privata intressen för mycket.

Vivace

Vivace styrs mer av möjliggörande styrmedel än av styrmedel med förbudskaraktär. Det har dock skett en kraftig höjning av koldioxidskatten, och betydande regleringar förekommer inom miljö och energi, vilka fördyrar fossil bränsleanvändning och drift av andra miljöskadliga verksamheter. Riktat mot de traditionella energibolagen finns även ett system med av stöd och avgifter för att anamma energieffektiviseringslösningar.

Satsningar på forskning, utveckling och demonstration är flera gånger högre än i dag. Samtidigt präglas samhället av att relevanta aktörer inom energi- och klimatområdet har en god förmåga att fånga upp innovationer. Intresset för nytänkande produktutveckling är stort, och regeringen har främjat företagande genom att minska begränsande faktorer för företagande i lagar och förordningar.

Staten ger subventioner till nyetablerad teknik för att underlätta övergång till kommersiell användning. Eftersom man kan förutse att det sker vissa felsatsningar i innovationsupphandlingarna har staten grundat en garantifond för den offentliga sektorns aktörer, så att de inte ska hålla tillbaka vågade lösningar på grund av riskerna.

Kommunerna är både ålagda och uppmuntrade att satsa på miljöteknik, vilket skapat testmarknader för olika typer av lösningar samtidigt som även mindre aktörer inom miljöteknik kunnat finna en marknad för sina produkter. Den offentliga sektorns upphandlingar präglas i mycket stor utsträckning av miljö- och energihänsyn. Energi- och klimatrådgivarna i kommunerna utvecklar kunskapscentra kring omfattande information om ny teknik och dess möjligheter till alla samhällets relevanta aktörer. Staten har inrättat ett investeringsstöd till energieffektivisering i bostäder.

Riksintressen inom klimat, energi och miljö sätts främst, för att säkerställa nationella satsningar av olika slag. Systemet med ett ekonomiskt styrmedel för att främja förnybar elproduktion (elcertifikat) finns kvar och staten ger riktat stöd till vågkraft och havsbaserad vindkraft. Staten stödjer även utveckling inom biokraftsområdet.

Det finns stöd för att stötta etablering av klimatvänliga bilar, och en extraskatt på bilar med utsläpp över en viss nivå. År 2050 tillåts endast fossilfria fordon.